

Zadnji rad ovog broja jest *Hrvatsko-srpski odnosi u središtu proslave blagdana svetog Vlaha u Dubrovniku (1891–1914)* (283–319) Barbare Đurasović. Autorica iznosi evoluciju odnosa hrvatskih i srpskih katolika i njihov politički utjecaj oko održavanja svečanosti sv. Vlaha u Dubrovniku od 1892. pa sve do 1914. godine. Do 1899. godine je u Dubrovniku na vlasti bila srpsko-autonomaška koalicija koja se zalagala za nastavak tradicije iz razdoblja Dubrovačke Republike koja je prema njihovim uvjerenjima bila srpska. Od 1905. godine Hrvati se zalažu za jedinstvo sa Srbima u Dalmaciji. Prvi put se 1906. godine za vrijeme proslave blagdana sv. Vlaha na području dubrovačke općine postavlja srpska zastava te se iste godine odlukom općinskog vijeća ukida tradicionalni izbor svjetovnih priređivača Feste svetog Vlaha.

Zadnji dio broja čini rubrika s deset prikaza i recenzija aktualnih povijesnih djela (321–365).

Elena Palčić

Povijesni prilozi, god. 39, br. 58 (196 str.) – br. 59 (322 str.), Zagreb 2020.

Hrvatski institut za povijest i u 2020. godini uobičajeno je izdao dva broja časopisa *Povijesni prilozi*. Oba se sastoje od po tri rubrike. Broj 58 čine Članci (5–149) sa šest radova, *Ocjene i prikazi* (151–180) i *In memoriam* (181–183). Rubrike istog naziva – Članci (5–273) u kojoj se nalazi devet radova, *Ocjene i prikazi* (275–294) te *In memoriam* (295–309) – sačinjavaju i broj 59. Uz izuzetak jednoga prethodnog priopćenja u broju 59, treba naglasiti kako su svi objavljeni tekstovi u rubrikama Članci iz oba broja izvorni znanstveni radovi.

Rubriku Članci prvog ovdje prikazanog broja *Povijesnih priloga* otvara rad Sanje Perić Gavrančić naslova *Sic etiam Croati: Bilješke o hrvatskome jeziku u humanističko-renesansnim jezičnim repertorijima* (7–28). Na temelju analize latinskih povijesnojezičnih izvora, autorica donosi saznanja o razini poznavanja hrvatskog jezika među europskim renesansnim humanistima prije prvih pokušaja njegove kodifikacije u okvirima katoličke obnove. Također, u kontekstu veza unutar *res publica litteraria*, velika se pažnja u ovom istraživanju pridaje i radu hrvatskog latinista Bartola Đurđevića.

Sljedeća dva rada bave se prostorom istočnog Jadrana u ranom novom vijeku. Kristijan Juran u članku pod naslovom *Vratkovići i drugi Morlaci u trogirskome distriktu u 16. stoljeću* (29–43) nastavlja istraživanja fenomena Morlaka u Dalmaciji. Oslanjajući se na recentnu historiografiju o pitanju Morlaka i bazirajući svoje istraživanje na arhivskom materijalu trogirske provenijencije, autor se bavi prisutnošću Morlaka u pojedinim selima trogirskog distrikta u razdoblju od 1530. do 1600. godine. Kroz nove spoznaje vezane za imena morlačkih plemena, njihovu rasprostranjenost unutar spomenutog distrikta i interakciju s mletačkim podanicima, ovaj rad predstavlja vrijedan prilog kompleksnog problema Morlaka na prostoru mletačke Dalmacije. *Povijesno-pravni kontekst otmice, silovanja i prisilne ženidbe na području Ninske biskupije u 18. stoljeću – primjer Agate Zubčić iz Poličnika* (45–73) rad je dvoje autora, Zdenka Dundovića i Klare Čavar. Na temelju arhivskog gradiva iz Državnog arhiva u Veneciji i Arhiva Zadarske nadbiskupije, u ovom se radu kroz analizu jednog primjera prikazuju uzroci i posljedice učestale pojave otmica, silovanja i prisilnih ženidbi na području Ninske biskupije u posljednjem stoljeću mletačke vladavine čime se ukazuje na (ne)provođenje zakonskih normi mletačke

legislative i kanonskog prava Katoličke Crkve u praksi. Kao prilog, na kraju rada donosi se prijepis dopisa ninskog biskupa Vijeću desetorice u Veneciji iz 1725. godine.

Razdoblje dugog 19. stoljeća u fokusu je sljedeća tri teksta, a počinje s člankom *Deutschsprachige slowenische Zeitungen und Banus Jelačić im Revolutionsjahr 1848. Eine Analyse am Beispiel von der Cillier Zeitung und dem Sloveniens Blatt* (75–91) Marije Mojce Peternel. Ovaj se rad bazira na analizi novina pokrenutih u zemljama Habsburške Monarhije sa slovenskim stanovništvom nakon ukidanja cenzure u revolucionarnoj 1848. godini. Autoričino glavno istraživačko pitanje usmjereno je na njihov stav prema banu Josipu Jelačiću i reakcije na Jelačićeve aktivnosti tijekom revolucije. *Why the Italians Set their Sights on East Africa: Developments and Unfulfilled Aspirations in the Mediterranean during the 19th century* (93–109) tekst je Nikolaosa Mavropoulosa. Stavivši Italiju u kontekst turbulentnoga političkog i diplomatskog razdoblja u Europi druge polovice 19. stoljeća, autor nastoji objasniti poteze talijanske ekspanzionističke politike i njezino prebacivanje fokusa sa Sredozemlja na Eritreju i Crveno more. Time ujedno daje uvid u promjene odnosa snaga na Sredozemlju u razmatranom razdoblju i kolonijalne odnose Italije s ostalim onodobnim europskim silama. Posljednji članak ovog broja, *O pitanjima alkoholizma i protualkoholnoga djelovanja početkom 20. stoljeća u Trojedinj Kraljevini* (111–149), napisala je Iva Salopek Bogavčić. Ovo se istraživanje bavi počecima borbe protiv alkoholizma do Prvoga svjetskog rata, a kroz raznovrsno arhivsko gradivo analiziraju se uzroci pojava antialkoholnih društava, stereotipi o alkoholu te prva statistička vrednovanja utjecaja alkoholizma na društvo. Uz jednu tablicu, rad donosi i nekoliko slikovnih priloga iz onog vremena.

Rubrika *Ocjene i prikazi* sadrži 10 tekstova koji donose recenzije recentnih stranih i domaćih publikacija, od monografija i zbornika radova do novih brojeva časopisa. *In memoriam*, kao zadnja rubrika ovog broja, posvećena je akademiku Franji Šanjeku, preminulom 2019. godine. O ovom međunarodno poznatom hrvatskom medijevistu, sveučilišnom profesoru i iznimno aktivnom znanstveniku tekst je napisala Ana Biočić.

Drugi broj *Povijesnih priloga* iz 2020. godine započinje još jednim člankom na engleskom jeziku naslova *Nos tuis supplicationibus inclinati: Pope Innocent IV and the Decline of Delegated Jurisdiction in Hungary in the Mid-13th Century* (7–30) Gábora Barabása. Razmatrajući poseban aspekt papinsko-ugarskih odnosa, djelovanje delegirane jurisdikcije nakon mongolske invazije, u radu je naglasak na promjenama u spomenutim odnosima i njihovom značenju sredinom 13. stoljeća. Također, dovode se u pitanje i tvrdnje nekih starijih mađarskih povjesničara te se ta problematika pokušava sagledati u širem kontekstu.

Tematikom srednjovjekovnih gradova bave se sljedeća tri rada. Tomislav Popić i Ante Bećir napisali su članak *Najstariji sačuvani svešćić srednjovjekovnih zapisnika komunalnih vijeća grada Trogira: pitanje datacije i kronologije* (31–65). Uspoređujući sadržaj odluka u spomenutom svešćiću s drugim izvorima, prvenstveno zapisima Ivana Lučića Luciusa, autori su izmijenili datiranje svešćića i ponudili novu kronologiju političkih zbivanja u Trogiru tijekom drugog desetljeća 14. stoljeća. Tekst je popraćen s nekoliko poredbenih tablica. Na primjeru posjeda jedne dubrovačke vlasteoske obitelji, Irena Benyovsky Latin i Ivana Haničar Buljan su u članku *Socijalna topografija srednjovjekovnog Dubrovnika: primjer posjeda obitelji Menče u burgusu na prijelazu 13. u 14. stoljeće* (67–122) donijele detaljan pregled nekretnina u vlasništvu spomenute obitelji. Primjenjujući istraživačku metodologiju socijalne topografije u urbanoj povijesti, uz samu obitelj Menče, autorice su ovim istraživanjem prikazale i urbani razvoj grada te političko-društvene okolnosti razmatranog vremena. Uz tekst su priloženi brojni shematski i slikovni prilozi. Kontinentalnim hrvatskim urbanim prostorom u srednjem vijeku bavi se Tomislav

Matić u radu *The Expulsion of Germans from the Chapter of Zagreb in 1458* (123–141). Istraživanje je temeljeno na slučaju izгона sedmorice kanonika Nijemaca Zagrebačkog kaptola 1458. godine koji je izvršio zagrebački biskup. U svjetlu spomenutih događaja, uz etničku netrpeljivost kao izravan povod sukoba, razmatra se šira kompleksna slika onodobnih društvenih i političkih previranja u Ugarskom Kraljevstvu.

Člankom *Rukopis Nikše Ragnine kao izvor podataka o proračunu Dubrovačke Republike u 16. stoljeću* (143–163), koji potpisuju Rina Kralj-Brassard i Nella Lonza, otvara se set tema iz ranoga novog vijeka. Glavni cilj ovog rada bila je analiza sadržaja, datacija i autorstvo jednog rukopisa pohranjenog u Zbirci rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu koji predstavlja vrijedno svjedočanstvo o gospodarskoj aktivnosti Dubrovačke Republike na početku 16. stoljeća. Na kraju rada donosi se transkripcija analiziranog rukopisa. Zlatko Kudelić u radu *Novija historiografija u grkokatoličkoj Marčanskoj (Svidničkoj/Platejskoj) biskupiji i crkvenoj uniji u Hrvatskoj* (165–201) daje detaljnu analizu domaće i strane historiografije o grkokatoličkoj Marčanskoj biskupiji nastalu u posljednjih tridesetak godina. Pritom ukazuje na neslaganja u interpretacijama kod pojedinih autora nastojeći ponuditi objašnjenje nastanka tih razlika. Zaključno, autor upozorava na važnost te teme za širu problematiku hrvatskog prostora u ranom novom vijeku te ističe mogućnosti njezina daljnjeg istraživanja. Sljedeći članak naslova *Rat Svete lige, gospodarska kriza i njezine posljedice: Köse Halil-paša i fiskalna transformacija u osmanskoj Bosni 1699.–1702.* (203–228) potpisuje Fahd Kasumović. U ovom se radu preispituju tumačenja transformacijskih procesa u ekonomskoj povijesti Osmanskog Carstva u dosadašnjim historiografskim istraživanjima. Pri tome je naglasak stavljen na djelovanje vlasti u pograničnim provincijama s posebnim fokusom na Bosanski ejalet i reforme koje su se u spomenutom razdoblju dogodile na tom prostoru. Vojnopovijesnom tematikom u članku pod naslovom *Splićani – Croati a cavallo u mletačkim prekojadranskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću* (229–249) bavi se Lovorka Čoralić. Autorica na temelju izvornog gradiva iz Državnog arhiva u Veneciji, uz brojne detalje o mletačkoj vojnoj službi tijekom 18. stoljeća, donosi važne spoznaje o udjelu i značaju Splićana u konjaničkim postrojbama Mletačke Republike spomenutog vremena. Uz nekoliko grafikona u samom tekstu, radu je priložena transkripcija kompletnog popisa vojnika iz Splita djelatnih u analiziranom razdoblju. Konačno, Boris Golec svojim radom *Die Muslime im slowenischen Raum bis zum Zusammenbruch der Habsburgermonarchie unter besonderer Berücksichtigung ihrer Bekehrung zum Christentum in der Frühen Neuzeit* (251–273) zaključuje ovogodišnja dva broja *Povijesnih priloga*. Baveći se temom muslimana na slovenskom prostoru od 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata, autor je njihovu prisutnost podijelio u tri osnovna razdoblja. Pri tome je, na temelju arhivskog gradiva pohranjenog u više europskih arhiva, upozorio na promjene u doseljavanju muslimana i odnosima prema njima na slovenskom prostoru kroz čitav rani novi vijek.

Kako je naglašeno u uvodu, i ovaj broj donosi cjelinu *Ocjene i prikazi* u kojoj je predstavljeno pet domaćih i stranih publikacija. Također, na samom kraju nalazi se i *In memoriam* posvećen dvojici istaknutih medijevista preminulih 2020. godine. Marija Karbić potpisuje tekst o akademiku Tomislavu Raukaru, dok je Ivan Jurković napisao tekst u spomen mađarskog povjesničara Jánosa Mihályja Baka.

Filip Novosel